

Derleme**ÖZET**

Tabhane, Osmanlı döneminde güç bulma evi (dinlenme yeri) anlamına gelen bir kurumdur. Bu kurumda yoksul, hasta, yorgun, iş arayan, aç kalmış vb. kimseler barınmakta idi.

Anahtar Sözcükler: *Tabhane*

ABSTRACT

Tabhane refers to an institution in Ottoman times, which functioned as a house of rest. Poor, sick, tired, unemployed, hungry etc. people took shelter in this institution.

Key Words: *Tabhane*

TABHANE**Tabhane**

Prof. Dr. Gönül ERKAN*

* Hacettepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Sosyal Hizmet Bölümü

GİRİŞ

Hayırseverlik çabalarının insanlık tarihindeki yeri çok eski olup, bu çabaların hem bireylere hem de toplumlara büyük yararı ve katkısı olmuştur.

Hayırseverlik, Osmanlı tarihinin de kültürel ve kurumsal yapısının önemli ve ayrılmaz bir parçası idi. Singer (2002: 15)'in belirttiği gibi, hayırseverlik Osmanlı toplumunun temel dokusuna iyice girmişti.

Çeşitli vakıfların bünyelerinde hayırseverlik uygulamaları ile ilgili birçok kurum bulunmakta idi. Bunlardan biri de "tabhane" adını taşımakta idi. Tabhaneler, Kazancıgil (1994)'in deyişiyle, "uzaklardan gelen yolcular için eşsiz bir mola" idi.

Bir şehir kurulurken imarına önyak olanlar, köken itibariyle o şehirden olanlar, şehirle ilgilenenler ve şehirde görevli bulunanlar çeşitli kurumların yanı sıra tabhanelerin inşasına da önem verirlerdi (Ünver, 1941: 2390-2391).

Ünver'e göre (1941: 2406) bu tabhaneler, içtimai muavenet (sosyal yardım) kurumları idi.

TABHANE NEDİR?

Tabhane, Farsça bir isim olup, tab ve hane sözcüklerinden oluşmaktadır. Tab, güç ve kudret anlamına gelmektedir (Erdoğan, 936: 502-503; Ergin, 1936: 23). Hane ise ev, yer ve mekan anlamında kullanılmaktadır (Kazancıgil, 1994). Hane sözcüğü belli bir amaç için kullanılan bir ev, bina ya da oda anlamına da gelmektedir (Singer, 2002: 12).

Tabhane ise güç ve kuvvet bulma evi (dinlenme yeri) demektir (Kazancıgil, 1994). Bu yerler "tavhane" olarak da adlandırılmakta idi (Pakalın, 1971: 369; Kazancıgil, 1994). Tav da güç ve kudret anlamında kullanılıyordu (Pakalın, 1971: 369).

Tabhaneler Osmanlı döneminde genellikle yoksulların barınması için kurulmuş hayır kurumlarıdır. Bu kurumlarda hastaneden çıkıp da nekahet dönemini geçirmek isteyen kişiler kalırdı. Taşradan gelip yorgunluğunu

üzerinden atmak isteyenler de tabhaneden yararlanırdı (Erdoğan, 936: 503). O yıllarda örneğin Edirne-İstanbul arası yürüyerek altı-yedi günde alınırdı. Oldukça yorgun olan bu kişiler tabhanede dinlendikten sonra yollarına devam ederdi (Kazancıgil, 1984).

Taşradan gelip iş buluncaya kadar bir yerde kalmak isteyen yoksul kişiler de tabhanelerde barınırdı (Pakalın, 1971: 369).

İstanbul'a gelen yoksul gezginciler, garip kişiler, aç kalmış, kuvvetten düşmüş ve zayıflamış kişiler de tabhaneden yararlanırdı (Ergin, 1936: 23).

Geleneklere göre insanlar tabhanede üç gün kalırlardı. Eğer aynı şehirde kalacaklarsa, kendilerine başka yer bulmaya çalışırlardı. Tabhanelerin yanında ya da yakınında bulunan kervansaraylar parasız kalabilecekleri uygun yerlerdi. Hanlarda ise genellikle para ödeyerek kalırlardı (Ünver, 1941: 2406).

Tabhaneler aynı zamanda dışarıdan gelen resmi davetli ve görevlilerin konuk edildiği yerlerdi. Bu kurumlar bir çeşit konukevi olarak da kullanılıyordu (Kazancıgil, 1994).

Tabhaneler, imaretlerin aşhaneleri yanında ya da civarında bulunurdu (Ünver, 1941: 2405).

İstanbul'da ilk tabhane Fatih İmaretinin arkasına yapılmıştır (<http://yasyas19.tripod.com/sosyalkurum.htm>). İstanbul'da yaklaşık yirmi tabhane vardı. Buralarda kalanlar yanı başlarındaki imaretlerde parasız olarak karınlarını doyururlardı (Ergin, 1936: 22-23).

İmaret değişik anlamlarda kullanılsa da, Osmanlı Türkçesinde bu sözcük genelde "büyük aşevi" diye adlandırılıyordu (Singer, 2002: 165-167). Tabhaneler de imaretlerin odaları idi (Yediyıldız ve Öztürk, 2006).

Bu tabhanelerden II. Bayezit Külliyesinin tabhanesindeki hizmetler "imaret-i amire" başlığı altında kaydedilmiştir. Bunun nedeni, imaret ile tabhanenin birbirini tamamlayıcı nitelikte olmasıdır.

İmaret mutfağından yararlanan konuklar için hazırlanan yemekler, diğer günlük yemeklerden biraz daha farklı idi. Bunun için ödenek ayrılması şart koşulmuştu. Hastane bölümünün yemekleri ise ayrı bir mutfakta pişirilirdi. Bu tabhanede on beş halı, bir yüzü çuha ve bir yüzü tabaklanmış deri olan onu büyük, yirmisi küçük döşek ve otuz adet yastık bulunmakta idi (Kazancıgil, 1994).

Tabhanelere benzeyen bir diğer hizmet türü de "han-ı sebil" idi. Uzun bir yolculuktan sonra İstanbul'a varacak parası kalmayanlar ya da İstanbul'dan Anadolu'ya geçecek olan

yoksul yolcular burada parasız olarak yatar ve kervan beklerlerdi. Ergin (1936: 23)'in deyişiyle bu kurumlar parasız oteldi.

Ünver (1941: 2405)'e göre bu kurumlar Selçuklular zamanında da mevcut olmalıydı. "Darürraha" adı verilen kurumda alimler, fakirler ve miskinler istirahat ederlerdi.

SONUÇ

Tabhaneler merkezi yerleşim yerlerinin birbirinden çok uzak, ulaşım olanaklarının çok kısıtlı olduğu ve insanların kimi zaman yürüyerek bir yere ulaşmak istediği Osmanlı döneminde çok gerekli olan kurumlardı. Genelde yoksullara hizmet veren bu kurumlar, yoksul olmayanlara da hizmet götürüyordu.

Günümüzde ise ülkemizin ulaşım olanakları çok artmış olup, bu gibi kurumlara pek ihtiyaç duyulmamaktadır. Ancak bu kurumlara benzer bazı kurumlar mevcuttur. Bugünün çağdaş toplum ve sosyal devlet anlayışı çerçevesinde devlet ve yerel örgütler bu görevleri üstlenmiş bulunmaktadır. Örneğin, Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Behice Eren Çocuk ve Gençlik Merkezinde, Kasım-Mayıs ayları arasında, valilik oluru ile evsiz ve kimsesiz yetişkinler barındırılmaktadır. Hacettepe Üniversitesi Konukevinde, hastanede ayaktan tedavi gören hasta ve hasta yakınları ücretli

olarak kalmaktadır. Yine Hacettepe Üniversitesinde açılması planlanan Umutevinde kanserli hastalar ile yakınları kalabilecektir. Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin iki "şefkat evi"nde hastanede tedavisi yapılan yoksul hastalar kalmaktadır.

Tabhaneleri günümüzün kavramsal perspektifi açısından ele alacak olursak, "sosyal destek sistemleri" ile açıklamak mümkündür. Tabhanelerde sağlanan destek, sosyal destek sistemlerinden "elle tutulur (tangible) sosyal destek" olup, kişinin kendini güvencede hissetmesini sağlamakta büyük önem taşır.

Sosyal kurumlar. Tabhaneler.
<http://yasyas19.tripod.com/sosyalkurum.htm>. (19.07.2006).

Ünver, A. S. (1941) "Anadolu ve İstanbul'da İmaretlerin, Aşhane, Tabhane ve Misafirhanelerine ve Müessesilerinin Ruhi Kemallerine Dair", *İ. Ü. Tıp Fakültesi Mecmuası*. 4, 15: 2390-2410.

Yediyıldız, B. ve Öztürk, N. Oturulabilir Şehir ve Türk Vakıf Sistemi.
<http://www.history.hacettepe.edu.tr/archive/vakifsehir.html>. (19.07.2006).

KAYNAKLAR

Erdoğan, A. (936) "Kanuni Süleyman'ın Vakfiyesi ve Kazasker Hamit Efendi", *Konya*. 8, 502-507.

Ergin, O. (1936) *Türkiye'de Şehirciliğin Tarihi İnkişafı*. İstanbul: İ.Ü Hukuk Fakültesi.

Kazancıgil, R. (1994) Uzaklardan gelen yolcular için eşsiz bir mola: II. Bayezid Külliyesi Tabhaneleri (Dinlenme Yerleri).
<http://www.edirnedem.com/goster.php>. (19. 07 . 2006).

Pakalın, M. Z. (1971) *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. Cilt: 3, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Devlet Kitapları.

Singer, A. (2002) *Osmanlı'da Hayırseverlik: Kudüs'te Bir Haseki Sultan İmaret*. Şendil, D. (Çev.). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.